

Конкурентоспособност на полските плодове и зеленчуци на пазара на ЕС и на световния пазар. Промени на тези пазари след присъединяването към ЕС

Д-р БОЖЕНА НОСЕЦКА

Маг. АННА БУГАЛА

Институт по икономика на земеделието и хранителната промишленост – Национален изследователски институт - Варшава, Полша
E-mail: bozena.nosecka@ierigz.waw.pl

Резюме: Полша заема значително място на европейския пазар в производството на плодове и зеленчуци. Тя е един от най-големите производители в ЕС на концентрирани плодови сокове и замразени плодове и е на второ място (след Белгия) по производство на замразени зеленчуци. По-голям производител на концентриран ябълков сок в света е единствено Китай, а на замразени плодове и концентрирани сокове от меки плодове – Китай и САЩ. Полша е в групата на петте най-големи производители на замразени зеленчуци.

На световния и европейския пазар тя има утвърдени позиции като износител на замразени плодове и концентрирани плодови сокове. На международния пазар на пресни плодове и зеленчуци Полша заема значителен дял само в експорта на ябълки и лук.

На пазара на ЕС-15 Полша, подобно на други страни с относително ниски производствени разходи, функционира преди всичко като износител на суровини за преработвателните заводи. Главните потребители на десертни плодове и зеленчуци и на преработени плодове и зеленчуци от Полша са страните от ЕС-12 и страните от ОНД.

Ключови думи: производство на плодове и зеленчуци, износ и внос на продукти на градинарството, преработка на плодове и зеленчуци, европейски пазар на плодове и зеленчуци

Позицията на полските плодове и зеленчуци на европейския и световния пазар

Полша заема четвърто място в производството на плодове и зеленчуци в ЕС (след Италия, Испания и Франция). Тя е най-големият производител в ЕС на: ябълки, вишни, френско грозде, цариградско грозде, малини, зеле, моркови и червено цвекло; на второ място в европейската общност по продукция на ягоди, краставици и кромид лук; заема второ място в света по производство на малини (след Сърбия); трето място по производство на ябълки (след Китай и САЩ); пето място в световното производство на ягоди, вишни и моркови.

Полша също така е най-големият производител в ЕС на концентрирани плодови сокове и замразени плодове и е на второ място (след Белгия) по производство на замразени зеленчуци. По-голям производител на концентриран ябълков сок в света е единствено Китай, а на замразени плодове и концентрирани сокове от меки плодове – Китай и САЩ. Намираме се в групата на петте най-големи световни производители на замразени зеленчуци. Съвсем незначителен е дялът на Полша в световната и тази на ЕС продукция на продукти от плодове и зеленчуци с голяма степен на преработка.

На световния и европейския пазар Полша има утвърдени позиции като износител на замразени плодове и концентрирани плодови сокове. На международния пазар на пресни плодове и зеленчуци тя заема значителен дял само в експорта на ябълки и лук. Водещо място в износа на Полша за ЕС имат концентрираните сокове от цветни плодове, концентратът от ябълков сок, замразените плодове, меките плодове, плодовете, предназначени за преработка (главно ягоди, малини, вишни и френско грозде), и замразените зеленчуци. Полша няма устойчиви позиции на европейския пазар като износител на останалите пресни и преработени плодове и зеленчуци. На пазара на ЕС-15 Полша, подобно на други страни с относително ниски производствени разходи, функционира преди всичко като износител на суровини за преработвателните заводи. Главните потребители на десертни плодове и зеленчуци и

на преработени плодове и зеленчуци от Полша са страните от ЕС-12 и страните от ОНД.

Решаващи фактори за конкурентоспособността на полските пресни и преработени плодове и зеленчуци

Обусловеност на външната търговия

Присъединяването на Полша към ЕС не оказва голямо влияние върху условията на търговията със страните – членки. Още преди присъединяването бяха премахнати митата за експорт от Полша в ЕС-15 на плодове и зеленчуци, които са суровина за преработвателните предприятия в „стария“ ЕС. Също в този период бяха много редуцирани митата при експорта от Полша в ЕС на десертни плодове и зеленчуци, и продукти с по-висока степен на преработка. Много широк беше обхватът на облекчения във взаимните обороти между бившите държави от Централно-европейското споразумение за свободна търговия (ЦЕФТА). Преди присъединяването към ЕС Полша реализира, при облекчени условия, 60-70% от експорта на плодове и зеленчуци към настоящите членове на Общността. Тя редуцира импортните мита за вноса на пресни и преработени плодове и зеленчуци от ЕС-15 и от новите страни членки, извън умерената климатична област. След присъединяването се подобриха единствено условията на достъп на полски продукти до пазара на ЕС на десертни плодове и на краставици, домати, плодови и зеленчукови продукти от вторична преработка. По същото време полският пазар

беше отворен за пресни и преработени плодове и зеленчуци, произхождащи от разширения ЕС, от страните в умерения пояс. Присъединяването към ЕС предизвика намаляване на митническите импортни тарифи на повечето продукти и преди всичко на продуктите, предназначени за суровина за преработвателните заводи.

Върху обема на полския експорт съществено влияние оказват периодичните затруднения в експорта за Русия – главният външен потребител на полските пресни и преработени плодове и зеленчуци. Забраната за внос от Полша в Русия на пресни и сушени плодове и зеленчуци продължи от ноември 2005 г. до ноември 2008 г., а от 2009 г., при вноса от Полша и някои други страни на ЕС, се изисква от износителите да притежават сертификати за безопасност на продуктите.

Цени

Полша все още принадлежи към групата на страните, които предлагат повечето пресни и преработени плодове и зеленчуци на относително ниски цени, както на пазара на ЕС, така и на световния пазар. Увеличаването на разходите за производство, произтичащо до голяма степен от необходимостта за прилагане на европейските стандарти за качество, при производството на плодове и зеленчуци в Полша, води до повишаване на техните цени както на вътрешния пазар, така и в офертите за външните пазари. Растат, макар и по-бавно от цените на десертната продукция, цените на преработените плодове и зеленчуци. Това води до намаляване на разликите в цените

Таблица 1

Table 1

Относителен дял на Полша в производството на определени плодове и зеленчуци в ЕС-27, средногодишно за периода 2008-2010 г.

The share of crops of selected fruits and vegetables in Poland in EU-27 production; average for the years 2008-2010 (percentage)

Плодове/Fruits		Зеленчуци/Vegetables	
Общо/Total	8	Общо/Total	9
Ябълки/Apples	23	Зеле/Cabbage	31
Черешки/Cherries	70	Моркови/Carrots	16
Ягоди/Strawberries	18	Цвекло/Beets	42
Малини/Raspberries	64	Лук/Onions	11
Френско грозде - черно/Blackcurrant	84	Карфиол/Cauliflowers	9
Френско грозде – червено/Redcurrant	65	Краставици/Cucumbers	19

Източник: На основата на данни от Главно статистическо управление и Евростат

Source: Based on data from GUS and Eurostat

на плодовете и зеленчуците, произведени в Полша, в сравнение с произведените в страните от ЕС-15, а като следствие - и до постепенна загуба от страна на Полша на ценовата конкурентност на европейския пазар. Това се отнася най-вече за десертните плодове и зеленчуци, но също и за продуктите от тяхната преработка.

Величината на разликата между цените в Полша, от една страна, и цените в страните от ЕС-15, а така също и в някои „нови“ страни членки (напр. Унгария, Чехия и Словакия), от друга, дава основание да се предположи, че изравняването на цените в сектора на пресните и преработени плодове и зеленчуци в Полша и в повечето страни на ЕС не е въпрос, който ще се реши в близкото бъдеще.

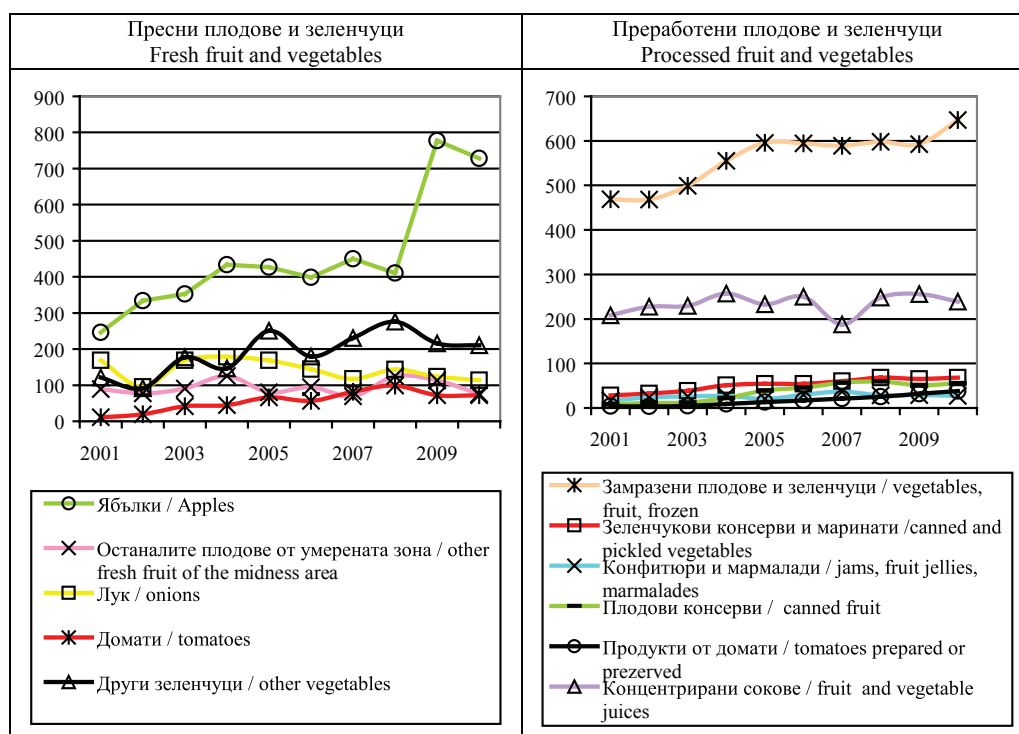
Изисквания за качество, концентрация, промоция

Фактор, който ограничава възможността за нарастване на експорта на плодове и зеленчуци, е продължаващото недостатъчно съобразяване на

производството на плодове и зеленчуци в Полша с изискванията за качество, безопасност и хигиена. Същевременно почти 80% от предприятията на плодово-зеленчуковата промишленост са внедрили или са в процес на внедряване на Системата за безопасност на храните (НАССР). Незадължителните системи на управление на качеството са внедрени в много по-голяма част от предприятията от този бранш, в сравнение с другите сектори на хранителната промишленост.

Съществен фактор, ограничаващ обема на експорта на пресни плодове и зеленчуци, особено на пазара на „стария“ ЕС, е ниската концентрация на предлагане на плодове и зеленчуци. Тя произтича от все още големия относителен дял, който заемат малките по размер и обработваема площ производствени стопанства. Този проблем се решава чрез увеличаване на дела в стоковото производство на изградените по правилата на европейското законодателството групи и организации на производители. В средата на 2011 г. в Полша работят над 200 групи и организации на производители, а техният дял в продукцията на

Фиг. 1
Fig. 1

Износ на плодове и зеленчуци от Полша (хил. тона)
Fruit and vegetable exports from Poland (in thousands of tonnes)

Източници: На основата на данни от Центъра за информатика по външна търговия, Министерство на финансите и Аналитичен център за митническата администрация

Source: Based on data from Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego, Ministry of Finance, and Centrum Analityczne Administracji Celnej.

пресни плодове и зеленчуци достига 15% (спрямо 30% средно за целия ЕС). В Полша такива групи и организации се създават най-често с цел увеличаване концентрацията на предлагане на ябълки.

Настоящото десетилетие се характеризира със систематично нарастване на концентрацията на производство и на работната сила в полския бранш за преработка на плодове и зеленчуци. Стойността на оборота в средната полска фирма в сектора за производство на плодове и зеленчуци обаче продължава да бъде трикратно по-ниска от средната в ЕС-15, но значително по-висока, в сравнение с новите членове на ЕС, като най-голяма е разликата с Румъния и България.

Родните производители все още в недостатъчна степен усвояват националните и европейски фондове (Програмата „Плодове в училище“, механизмите за съвместна организация на пазара - „Подпомагане на промоционалните и информационните дейности по отношение на някои земеделски продукти на пазара“, фондовете за промоция на плодове и зеленчуци) за подкрепа на потреблението на пресни и преработени плодове и зеленчуци за вътрешния и външния пазар.

Тенденциите на пазара след присъединяването към ЕС

Присъединяването към ЕС не оказва голямо влияние върху обема на полския експорт на пресни плодове и зеленчуци за Общността. Уве-

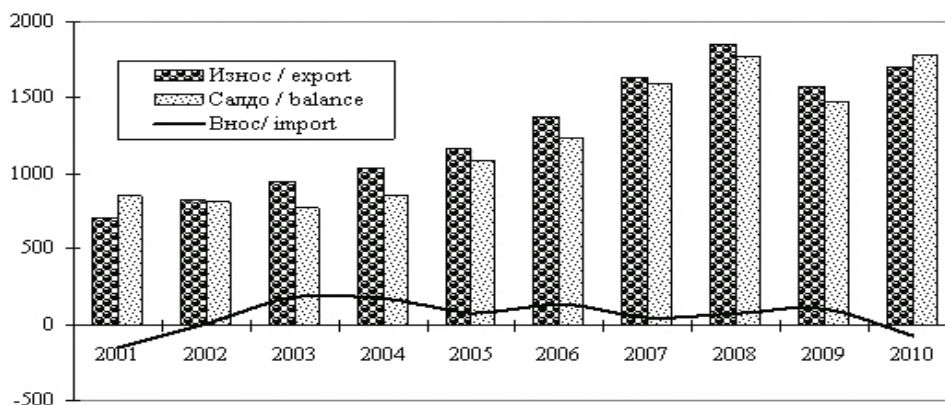
личаването на продажбите на външния пазар на много видове плодове и зеленчуци беше главно следствие от много голямото и нарастващо търсене в страните от ОНД – преди всичко Русия.

Последица от присъединяването беше динамичното увеличение на реекспорта на южни плодове (банани, цитруси, дини и т.н.). В последните години реекспортът на тези плодове надвишава 15% от глобалния дял на експорта на плодове от Полша, спрямо 3-4% преди присъединяването към ЕС. Беше увеличен реекспортът, а също и експортът, на продукти, произведени от импортни суровини – преди всичко плодови консерви, кетчуп и домати паста, но също и на зеленчукови консерви и маринати.

Със значително по-малък темп нараства експортът на замразени зеленчуци, замразени плодове и концентриран ябълков сок. Замразените зеленчуци във все по-голяма степен се реализират на вътрешния пазар. За да се покрият нарастващите нужди на световните пазари, в това число и този на ЕС, от концентриран ябълков сок и замразени плодове, се увеличава значението на вноса от страни, които се характеризират с относително ниски производствени разходи в сравнение с Полша (Китай, Мароко, Египет).

Премахването на митническите тарифи и въвеждането на по-ниски мита в импорта беше причина за нарастването на вноса на пресни и преработени плодове и зеленчуци от умерения климатичен пояс. Ценовата и разходна конкурен-

Фиг. 2
Fig. 2

Външна търговия с пресни, преработени и консервирани плодове и зеленчуци (в млн. евро)
Foreign trade in fresh and processed fruits and vegetables (in EUR mln)

Източници: На основата на данни от Центъра за информатика по външна търговия, Министерство на финансите и Аналитичен център за митническата администрация

Source: Based on data from Centrum Informatyki Handlu Zagranicznego, Ministry of Finance, and Centrum Analityczne Administracji Celnej

тоспособност и „навиците“ на потребителите по отношение на родните продукти (що се отнася до продуктите от плодове и зеленчуци с висока степен на преработка) е решаваща за допълването на импорта на тези продукти в Полша. Делът на продуктите от умерения пояс в общата стойност на вноса на пресни и преработени плодове и зеленчуци възлиза на 9-15% след присъединяването, спрямо 5% преди влизането на Полша в Общността.

През всичките години след присъединяването (с изключение на 2010) салдото на външната търговия с плодове и зеленчуци в Полша е положително, макар че в отделните години стойността му се променя, в зависимост от темповете на нарастване на импорта и експорта. Постоянно отрицателно е салдото при оборота с пресни плодове и зеленчуци, а положително при оборота с преработени плодове и зеленчуци.

Увеличеният внос на пресни плодове и зеленчуци от други климатични зони, нарастването на употребата на преработени плодове и зеленчуци (в това число сокове, нектари, плодови и зеленчукови напитки), а също и подражаването на западните образци на потребление, са причина за систематичен спад в консумацията на пресни плодове и зеленчуци родно производство. Спадът на потреблението в страната провокира производителите да търсят възможности за продажбата на плодове и зеленчуци на външните пазари в умерената климатична зона. Компенсирането на намаленото потребление в страната с увеличаване на експорта е решаващо за относителното запазване на площите, заети с производството на повечето плодове и зеленчуци.

В същото време се увеличава производството на преработени продукти и най-вече на замразени зеленчуци. За увеличаване на производството способства растящият внос на полупреработени продукти и нарастването на потреблението в страната. Ограничените възможности за экспорт са причина да не нараства производството на концентриран ябълков сок, а така също и на повечето видове замразени плодове (освен замразените малини).

Увеличеният след присъединяването внос на полуготови продукти от плодове и зеленчуци в голяма степен намали диспропорцията между капацитета на производствените предприятия и доставките на суровини от родното производство.

Заклучение

Цените на повечето плодове и зеленчуци в Полша са по-ниски от цените на продуктите, произведени в останалите страни от ЕС. Структурата на потребностите на пазара, ниската концентрация на производството, недостатъчното съответствие на родните плодове и зеленчуци на изискванията за качество на ЕС и на световните пазари, и недостатъчното производство на готови за потребление преработени продукти са причина Полша да има устойчиви позиции на европейския и световния пазар главно като производител и износител на полупродукти от плодове и зеленчуци (преди всичко на замразени продукти и концентрирани плодови сокове). Постепенната загуба на разходно-ценовите предимства е решаваща за нарастване значението на извънценовите фактори за конкурентната позиция на полските плодове и зеленчуци на световния пазар.

The competitiveness of Polish horticultural products on the EU and world markets and the changes on the market following Poland's accession to the EU

B. NOSECKA, A. BUGALA

Institute of Agricultural and Food Economics – National Research Institute – Warsaw, Poland

(Summary)

Poland holds a significant place on the EU market in the total production of fruits and vegetables. Our country is one of the biggest producers of concentrated fruit juice and frozen fruits and the second (after Belgium) producer of frozen vegetables in the EU. Only China is bigger than Poland in the production of concentrated apple juice, and in the case of frozen fruits and concentrated juice from soft fruits – China and the USA. We are part of the group of 5 biggest global producers of frozen vegetables.

In EU and global exports Poland counts only as a supplier of frozen fruits and concentrated fruit juice. Poland's position on the international market of fresh horticultural products is significant only in the exports of apples and onions. On the market of the "old" EU states, Poland, similar to countries with relatively low production costs, operates primarily as a supplier of resources to the processing plants of EU-15. The main consumers of dessert fruits and vegetables and highly-processed products are the EU-12 and CIS states.

Key words: fruit and vegetable production, imports and exports of horticultural products, fruit and vegetable processing, fruit and vegetable products market in the EU